

87 Думка німецького дослідника

Польський уряд діяв проти чисельної переваги українців на сході країни націленою земельною політикою та політикою заселень. На Волинь та вже й без того перенаселеної Східної Галичини відселялися численні польські селяни. Їм надавалися, щоправда, менша частина польських землеволодінь та фінансова підтримка. Одночасно все ж найбільша частина землеволодінь на Волині віддавалася у власність українським селянам. Українські області Польщі залишалися переважно аграрними окраїнами зі слабо розвинутою промисловістю.

Kappeler, Andreas. *Kleine Geschichte der Ukraine*. – С. 252.

88 Думка польського дослідника

У найгіршому становищі знаходилися східні околиці країни, відсталість яких пояснюється тим, що вони раніше перебували у складі царської Росії. Тут, за рідким винят-

ком, майже не було промисловості, а сільське господарство навіть у великих поміщицьких маєтках, знаходилося на низькому рівні. У східних землях проживали в основному слов'янські національності та євреї.

Alicja Dybkowska, Jan Zaryn, Malgorzata Zaryn. *Polskie dzieje od czasow najdawniszych do wspolczesnosci*. – Warszawa, 1994. – L. 238.

89 Думка американського дослідника

Частка української нації, яка долучилася до міжвоєнної Польщі, була переважно сільськогосподарською. Але навіть всередині суто української сільської місцевості людність південно-східних невеликих міст становили польські чиновники і гарнізони та польські й єврейські фахівці та торгівці. Малоземельні українські селяни ждали ділянок, якими володіли польські поміщики.

Ротшильд Джозеф. *Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами*. – К.: Мегатайт, 2001. – С. 59.

1. Порівняйте різні точки зору на економічне становище західноукраїнських земель. Що є спільним у них? Чим вони відрізняються одна від одної? На які причини відставання в економічному розвитку вони вказують? Чи побачили ви залежність цих точок зору від національної і державної належності авторів?
2. На скільки висновки авторів співвідносяться з джерелами цього параграфа?

§ 26. СУСПІЛЬСТВО В НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

90 Погляд очевидця

З листа невідомого (Івана) з Франції дядькові на Україну на початку 1920-х рр.

Дорогий дядя!

Життя тут не схоже на Україні. Всі працюють від малого до великого і всі ситі, взуті і одягнені. У святкові дні робітницю з нашої фабрики не відрізниш від дружини директора фабрики... Я працюю на фабриці простим робітником і заробляю досить добре – до 800 франків у місяць. Така зарплатня на

фабриці вважається досить високою для робітника, який не є спеціалістом. Взагалі, умови праці у Франції набагато кращі, ніж це було в Україні до війни. Такої ж думки дотримуються люди, які приїхали до Франції раніше.

Буду дуже радий отримати від вас звістку. Напишіть мені, що нового у вашому житті? Які зміни відбуваються на Україні? Бажаю вам всього найкращого.

Ваня.

Фонди Рівненського краєзнавчого музею: 16430/8.

91

Погляд сучасника

З книги німецького письменника
Е.М. Ремарка

...Подружжя Хассе, яке проживало за стіною, вже п'ять років наймало тут невеличку кімнату. По суті, це були непогані люди. Якщо вони мали б трикімнатну квартиру з кухнею для дружини та ще й дитину на додаток, їхній шлюб, треба думати, залишився би цілком благополучним. Проте така квартира коштувала чималих грошей. А заводити дитину в ці хиткі часи – хто собі може це дозволити...

Так вони й тіснилися удвох, дружина перетворилася на істеричку, а чоловік, побоюючись втратити своє скромне місце, жив у постійному страхі. І справді – звільнення було би для нього повною катастрофою. Залишитися без роботи в сорок п'ять років – значить, що вже ніде не влаштуватися. В цьому і був увесь жах його становища. Колись, бувало, люди повільно йшли на дно, але в них все-таки залишався якийсь шанс винирнути. Тепер за кожним звільненням глибочіла прірва вічного безробіття.

Ремарк Е. М. Три товарища. – С. 210.

92

Погляд дослідника

...З'явилися більш зручні меблі, електрика, електричне обладнання (праски, пральні машинки, кухонні прилади, нагрівачі). Тогочасний публіцист у 1929 р. зазначав: «У деяких містах Польщі вже третя частина родинних господарств використовує виключно цей спосіб прасування». З другого боку, високі ціни електроенергії та електротоварів стримували зростання їхнього споживання. На той час електропраска коштувала 15 злотих, кавоварка – 62 злотих, електропічка – 27–95 злотих, радіо-

приймач – 150–400 злотих, холодильник – 1400 злотих, в той час як середня зарплата службовця становила 250–300 злотих на місяць.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002. – С. 505–506.

93

Сірий день. Картина німецького художника Георга Гросца, 1921 р.

1. Ознайомтеся із джерелами 90–92. На що звертають увагу автори? Хто вони? Чим викликана різниця в їхніх враженнях? Чи пов'язані проблеми подружжя Хассе тільки з тим, що вони живуть у Німеччині? Якому зі свідчень можна більше довіряти? Чому?
2. Проаналізуйте джерело 93. Картина має символічний характер. Кого уособлюють, на вашу думку, її персонажі? Назвіть їх. Як би ви визначили настрої цієї картини?
3. Як співвідноситься наведена у джерелі 90 інформація з попередніми джерелами? Хто з персонажів картини міг би скористатися новими речами, описаними дослідниками (джерело 91)?
4. Дайте коротку характеристику європейському суспільству 1920-х рр. Що нового у ньому з'явилося?

94 Погляд очевидця**Зі спогадів Докії Гуменної***

...Саме тоді починався неп (Нова економічна політика) і місто починало оживати від розрухи... Грошей на трамвай я не мала, на лекції до університету ходила пішки... «Непманів» було видно зразу. Вони й трималися окремо: чисельні, випрасувані, окраватчені, виплекані...

Докія Гуменна. Дар Евдотей. – Торонто, 1990. – С. 178–187.

95 Мовою цифр

Улітку 1922 р. ЦК РКП(б) приймає постанову «Про поліпшення побуту активних робітників», яких разом із членами сімей було майже 80 тис. чоловік. При середній зарплаті в промисловості 10 крб. на місяць секретар партосередку отримував 300 крб., член ЦК або секретар губернського комітету партії – 430 крб. Додаткове підвищення окладу (за роботу у позаурочний час, за утриманців) могло досягати 100 відсотків. Окрім окладів видавали безкоштовний продовольчий пайок (12 кг м'яса, 1,2 кг вершкового масла і стільки ж цукру, 5 кг рису тощо). Працівників безкоштовно забезпечували житлом, одягом, медичним обслуговуванням, персональним транспортом.

Долуцкий И.И., Журавлева В.И. Всемирная история XX века. – С. 334.

96 Погляд очевидця**З листа селянина Куценка в ЦК КП(б) (9 вересня 1928 р.)**

Селянин нашого району [Жовтневого району, Сумської округи] має 5 членів сім'ї (2 працездатні), 4 десятини землі, 1 коня, 1 корову, 1 свиню. Платить 14 крб. податку. Пішов він до крамниці: підшви коштують 2 крб., передки – 3,5 крб., в готовому вигляді – 20 крб. Я й

сміюся. Чому це так, що шкуру з коня здав у шкірсиндикат за 5 крб. 75 коп., а чобіт коштує 20 крб. Скільки ж потрібно здати хліба по 95 коп., щоб взути сім'ю? Так нічого й не купив. Лише склав кошторис. 14 крб. – податку, 80 крб. – п'ять пар чобіт (3 пари для дорослих, 2 для дітей). 50 крб. – 2 піджаки. 60 крб. – кофта, спідниця. Всього: 204 крб. Скільки ж потрібно продати хліба? $204 : 95 \text{ коп.} = 214,5$ пудів. В таких умовах живе середняк. А як живе бідняк? Про його життя писати й паперу не вистачить.

Капустян А. Общественно-политическое настроение крестьянства Украины в 1920 годы // Международный исторический журнал. Арх.

97 Погляд очевидця**Зі спогадів С. Єфремова**

1924 р. Хохітв село невеличке, але, мабуть, типове. Є «Рада селянських депутатів» – вічно на замку. Є ком'ячейка – «ком'яші», як кажуть селяне, з 2–3 комуністів, є «комсомол», якого теж і на десяток не набереється. Є новітній «кооператив», у якому нічого не до купишся, бо вічно стоїть порожнім. Є хата-читальня; у їй, зайшовши, застав півня з парою курей, обов'язкові портрети по стінах і ні одної книжки! Є на рещті вінець большевицького господарства «Культсовхоз» (дядьки кажуть «Куцохвостий»). Уся сучасна бутафорія. А життя обминає її і йде своїм шляхом. Біднота й темнота ще гірші, як були, гризня страшенна...

«Куркулів» викинуто з громади, позбавлено права голоса, а між цими «багатіями» чимало таких, яким кусати нічого. Але не краще і незможникам «комез'а» вимовляють дядьки оте новітнє слово «комнезам»): голова ради та пара «комуністів» та міліцейський не дають їм і слова мовити. «Мовчи та диш». Задоволених нема.

Єфремов С. Щоденники. 1923–1929. – С. 135.

5. Хто такі, на думку автора джерела 94, «непмани»? Чому вони тримаються, з погляду автора, окремо?

6. Порівняйте джерела 95–96. Кого постановою ЦК називає «активними працівниками»? Як ви думаєте, чим викликана різниця в побуті «активних працівників» та селянина середняка?

7. Які ще групи селянського населення (згідно з джерелом 97) виділяє автор? Чим вони відрізняються одна від одної, а що у них спільне? Що має на увазі автор, вживаючи словосполучення «сучасна бутафорія»?

8. Спробуйте визначити соціальну структуру українського суспільства у 1920-х рр. на підставі наведених джерел.

* Докія Гуменна – письменниця, літературний критик, яка проживала на початку 1920-х рр. у Києві.